

Let Mesta Šoštanj

1911 - 2011

100 let mesta Šoštanj

Izdala: Občina Šoštanj ob 100. obletnici dodelitve mestnih pravic mestu Šoštanj, zanjo župan Darko Menih, prof.

Avtorji fotografij: arhiv Občine Šoštanj, Aleksander Kavčnik, Goran Petrašević, Marjan Tekauc, Jure Tovrljan, Aljoša Videtič

Oblikovanje: Studio 69

Avtor znaka »100 let mesta Šoštanj«: Marinšek & Marinšek

Tisk: AV Studio

Naklada: 3.500 izvodov

Maj 2011

OB 100-LETNICI MESTA ŠOŠTANJ

Naši predniki so v različnih obdobjih in pogojih oblikovali današnjo podobo mesta, podobo, ki je pustila vidne sledi v razvoju kulturne in materialne dediščine mesta Šoštanj.

"Mislim, da imata srce in razum enako pravico, da zdaj ideje zdaj čustva prevladujejo v naši duši." (Zofka Kveder)

Življenje mesta se ni začelo s podelitvijo listine o imenovanju mesta, 28.6.1911, ampak že v 14. oziroma 15. stoletju, ko je Šoštanj že pridobil trške pravice. Na sam razvoj sta prav gotovo vplivala dva gospodarska dejavnika: usnjarstvo, in s tem vpliv družine Vošnjak, ter po II. svetovni vojni intenzivno rudarjenje s proizvodnjo električne energije. Vsako »gospodarsko obdobje« je mestu prineslo veliko dobrih, a tudi slabih posledic: Pusti grad, vila Široko, vila Mayer, izginotje Družmirja in nastanek jezera, več desetletni zastoj razvoja mesta zaradi planiranih aktivnosti rudarjenja in še bi lahko našteval.

Vemo, da je preteklost vedno povezana s sedanjostjo, in na občinski upravi si prizadevamo ohranjati in spoštovati zgodovino, hkrati pa omogočiti mestu razvoj, ki ga zasluži.

Seveda pa morajo biti vse odločitve v skladu z veljavno zakonodajo in v okviru finančnih možnosti, odločitve, ki bodo dale rezultate v dobro vseh meščank in meščanov.

Zahvaljujem se vsem, ki so s svojim bogatim znanjem in dobro voljo pripomogli, da bo tako v pisnem in ustnem izročilu ohranjena dediščina mesta. Moramo pa se zavedati, da predstavitev preteklosti vedno odpira veliko novih vprašanj in spoznanj.

Čestitam vsem meščankam in meščanom in se zahvaljujem tistim, ki ste z dobro mislijo na tak ali kak drug način sodelovali pri organizaciji praznovanj 100-letnice mesta Šoštanj.

Darko Menih, prof.
župan Občine Šoštanj in
poslanec v DZR Slovenije

DRAGE ŠOŠTANJČANKE IN ŠOŠTANJČANI!

Pred stotimi leti je Šoštanj pridobil mestne pravice in s tem status mesta. Ko poskušam ob tem pomembnem dogodku strniti vtise, sem v zadregi, pa čeprav od rojstva živim v tem lepem mestu.

Moj prvi spomin je vezan na Tovarno usnja, na usnjarje, ki so ponosno govorili o »naši fabriki«, na njen značilen vonj, na velika lesena vhodna vrata v tovarno... in na žalost, ko so se stroji v tovarni ustavili. Celo življenje sem povezana s Termoelektrarno. Pravili so nam »elektrarniški otroci«, saj so naši očetje delali v elektrarni, stanovali smo v »elektrarniških blokih«, imeli privilegij uporabe prvega toplovloda v Šoštanju. Kljub temu da sem se zaradi posledic rudarjenja preselila na drugo stran Pake, se ob pogledu na elektrarno počutim domače pa tudi ponosno ob zavedanju, da iz mojega mesta prihaja pomemben del slovenske električne energije.

Zelo mi je žal, da se je podoba Šoštanja precej spremenila v zadnjih petdesetih letih. Z veseljem bi še danes posedala na stopnišču Gutenbichla in uživala v vonju magnolij, slonela ob ograji bazena vile Široko, sedela pod kostanji, se kopala v letnem bazenu. Žal mi je vseh zgradb, ki so jih pod težo starosti in

pogostokrat tudi pohlepa kapitala porušili. Z rušitvijo teh simbolov mesta Šoštanj izgubljam del zgodovine, predvsem pa identiteto meščanov. Mestu ne dajejo duše sodobno grajene zgradbe in trgovski centri. Tudi Šoštanja se je dotaknilo sodobno potrošništvo, ki ima za posledico zapiranje malih trgovin in lokalov v starem mestnem jedru.

Vendar je Šoštanj vse spremembe, tudi neprijetne, preživel! K temu so pripomogle vse generacije domačinov, naša ima le to srečo, da živi v obdobju častitljive obletnice. Zato je naša odgovornost za ohranjanje, predvsem pa razvoj mesta Šoštanj, še toliko večja.

Sposobnost ustvarjanja in druženja, sproščenost, spoštovanje in smeh so bili sestavni del življenja v preteklih stotih letih bivanja v mestu. Naj bodo naše vodilo tudi v prihodnje. Lepo je živeti v Šoštanju!

mag. Vilma Fece
predsednica KS Šoštanj

ŠOŠTANJ

c. 1180 – 1436 – 1788 – 1911 – 2011

Akt, s katerim je njegovo kraljevo/cesarsko veličanstvo Franz Jožef I. podelilo trgu Šoštanj pravice imenovati se mesto ter vse tiste privilegije in obveznosti, ki gredo skupaj s tem nazivom, ni rezultat »le« triletnega prizadevanja, med letoma 1908 in 1911, ko je potekal proces od vložitve prošnje trga na njegovo veličanstvo do uspešnega končanja procesa, temveč je dejansko rezultat stoletnega razvoja, ki je od prve omembe imena Šoštanj/Schönstein, preko pridobitve statusa trga v poznem srednjem veku, začetkov industrializacije v času t. i. absolutistične monarhije (katera mu je dala tisto gospodarsko podstat, ki jo je potreboval) ter velikega osebnega angažmaja nekaterih izrednih posameznikov, pripeljal do veličastnega zaključka. V kratkih črtah si zato oglejmo tiste najpomembnejše kamenčke v mozaiku rasti kraja, ki so krajanom dali zadostno samozavest in ponos, da so brez vsakih zadržkov leta 1908 stopili do dunajske oblasti z utemeljeno prošnjo po podelitvi mestnih pravic in od oblasti pričakovali nedvomno pozitiven odgovor, ki so ga nenazadnje zato tudi prejeli.

Zgodovina zahodnega dela Šaleške doline (kjer leži kraj Šoštanj) je seveda mnogo starejša, kot je staro ime Šoštanj, s katerim se označuje najpomembnejši kraj tega območja. V dolgih tisočletjih od izpričanega bivanja človeka v mlajšem paleolitiku do našega štetja se je, tako kot nenazadnje velja za veliko večino dolin in krajev, gotovo dogodilo brezštevilo osebnih pa tudi širše pomembnih dogodkov, dram, komedij in tragedij..., ki pa so

1911 - 2011

še vedno popolnoma skrite našim radovednim očem, saj pomanjkanje tovrstnih raziskav ne omogoča niti resnejših špekulacij kaj šele trdnejših odgovorov.

Situacija pa se spremeni v visokem srednjem veku. Takrat pride v Šaleško dolino plemiška družina iz jugovzhodne Bavarske. Točen čas prihoda sicer ni znan, verjetno pa se tu ne naselijo bistveno prej, kot se nato njihovo ime pojavi zapisano v pisnih virih. Njeni pripadniki so se v dveh do treh generacijah počasi selili iz matičnih posesti južno od Regensburga proti jugu, se naselili na področju Lungava na Salzburškem, ob reki Dravi na Koroškem, dokler niso v drugi polovici 12. stoletja kupili/dobili/priženili posest v Šaleški dolini, kjer so si kot svoj novi sedež postavili dva gradova: grad Kacenštajn v Florjanu pri Šoštanju in verjetno le malo za njim še grad Šoštanj, kateremu so dali ime po svojem Bavarskem družinskem središču, gradu Schönstein. Okoli leta 1189 se vitezi, ki so že prebivali na »našem

Šoštanju«, tako v pisnem viru prvič pojavijo s tem novim/starim imenom.

Domača vas tega gradu je bilo Družmirje, ki se kot takšna omenja še v popisu posesti iz leta 1318. Takrat trga pod gradom še ni bilo. V kratkem pa se ta slika povsem spremeni. V zadnjih dveh letih gospodovanja grofov Vovbrških

(1320-1322), ali pa verjetneje kmalu po prevzemu dela dediščine in z njim tudi gosposčine Šoštanj s strani gospodov Žovneških, kasnejših grofov Celjskih, je nastala na prostoru pod gradom trška naselbina, kot načrtno planirana naselbina, z nalogo postati gospodarsko središče tega dela posesti in konkurenca že obstoječemu sosednjemu trgu Velenje,

katerega lastniki so bili Žovneški konkurenti, gospodje Ptujski. Leta 1348 se tako prvič omenja (trški) šoštanjski sodnik, leta 1355 pa v virih prvič naletimo na poimenovanje »marcht Schönstein«, trg Šoštanj. Pomembnejša prelomnica v našem poznavanju preteklosti kraja, kot so omenjene letnice, pa je 3. oktober 1436. Tega dne je namreč nastala najstarejša poznana listina z opisanimi šoštanjskimi trškimi pravicami. Izdal jo je celjski grof Friderik. Ne da bi se spuščali v analizo te in nadaljnjih ohranjenih listin, s katerimi so deželni knezi podeljevali Šoštanju njegove pravice, moremo ugotoviti, da je imel Šoštanj vse pomembne pravice: od tedenskega sejma, do treh velikih sejmov, monopol nad solno trgovino, vinotoči itd., ki so jih imela v tem času tudi manjša mesta, kakršnih je bilo na naših tleh večina. Razlika je le v imenovanju in v pravici do uporabe mestnega obzidja, ki ga Šoštanj ni smel imeti.

Izumrtje glavnih podpornikov Šoštanja, grofov Celjskih, leta 1456 je relativno hiter, predvsem pa uspešen razvoj nasilno prekinilo. V obdobju od konca srednjega veka pa vse do 19. stoletja je čas v Šoštanju tekel počasi in enakomerno - brez večjih pretresov pa tudi brez večjega zagona. Ta relativno mirna slika pa se spremeni z uvajanjem industrije v Šaleški dolini. Na tej poti je ena najpomembnejših letnic leto 1788, ko sta se v rokah ene družine – Vošnjakov – združili dve usnjarski delavnici. Dogodek, ki v svojem času ni pomenil nobenega

posebnega pretresa in dogodka, se je v zgodovinski perspektivi pokazal kot usodno dejanje, ki je zaznamovalo nadaljnje stoletje in pol. Vošnjakova usnjarna je posebej pod Francem starejšim v drugi polovici 19. stoletja zajela veter v jadra, se izredno

hitro razvijala in širila ter se v relativno kratkem času etablirala kot eden najpomembnejših usnjarskih obratov na območju Obdonavske monarhije. Franc Xaver Vošnjak je bil za razliko od bratov Josipa in Mihaela, ki se politično, gospodarsko in kulturno izredno angažirata na slovenski strani, nacionalno

nevtralen in je bil predvsem izreden gospodarski um, ki je s svojimi izdelki in polizdelki prodril v različne segmente trgovanja z usnjem, predvsem pa postal vojaški dobavitelj, kar je bila v tistih časih zlata jama za usnjarja. Njegova sinova Hans in Franc sta po očetu podedovala izreden smisel za posel, poleg tega pa sta se začela intenzivneje priklanjati nemški strani - korak, v katerega ju je sililo samo poslovanje znotraj monarhije kot tudi vrsta nesrečnih in nepremišljenih dejanj posameznikov slovenskega političnega in kulturnega življenja. Najsibo kakorkoli, delo omenjenih treh posameznikov je bilo tisto, ki je dalo Šoštanju v prvem desetletju 20. stoletja močan nemški karakter, po drugi strani pa tudi potrebno samozavest. **Najpomembnejša osebnost, ki ima nedvomno največje zasluge za to, da je Šoštanj leta 1911 dobil pravico imenovati se mesto, je bil Hans Woschnagg, ki je prevzel vodenje tovarne, postal trški župan in leta 1909 tudi deželni poslanec nemške stranke. Pod njegovim vodstvom je jeseni leta 1908 Šoštanj z uradnim dopisom zaprosil za podelitev mestnih pravic. Prošnja, ki je nato romala na vse relevantne člene upravne strukture na Štajerskem in na Dunaju, je dobila z vseh strani (z okraja, dežele, notranjega in finančnega ministrstva) pozitivno mnenje. Edini pomislek je bil, da bi bilo takšno imenovanje razumljeno kot akt ene nacionalne strani proti drugi, vendar**

je slovenjegraški okraj zagotovil, da temu ne bo tako. To je pripeljalo do tega, da je 27. maja 1911 njegovo veličanstvo cesar Franc Jožef I. izdal razglas, s katerim je povzdignil trg Šoštanj v mesto in mu s tem podelil vse pravice, ki mestu pripadajo.

Dogodek je izredno odmeval.

Svečana razglasitev mestnih pravic, ki je bila 28. junija istega leta, je naletela na naravnost evforično odobravanje pri Nemcih, ki so z vzkliki pozdravljali »najmlajše nemško mesto Spodnje Štajerske« in slavili takrat že pokojnega Hansa Vošnjaka, ki je umrl aprila tega leta in tako ni dočkal sadov svojega prizadevanja. Povsem drugače pa je bilo pri Slovencih, ki so vse skupaj pospremili skoraj z ledenim hladom in dogodek komajda omenili.

Četudi je sam akt dviga trga v mesto bil morda z nekaterih strani res razumljen kot slavljenje velikega nemštva nad manjvrednim slovenstvom, pa je potrebno poudariti, da je šlo pri tem vendarle za povsem naraven korak, ki je bil rezultat hitrega in zmagovitega

razvoja kraja in do katerega je »moralo priti«, če ne takrat, pa v najkrajšem času. Srečna okoliščina pri tem dogajanju pa je bila, da je za obe nacionalni strani v tem času veljalo, da sta imeli radi svoj kraj, bili nanj ponosni in delovali predvsem in v prvi vrsti v korist mesta in prebivalcev. Maj in junij leta 1911 tako pomenita vrhunec razvoja Šoštanja, vrhunec, na katerem je nato Šoštanj še nekaj časa vztrajal, danes pa je že dolgo časa le še spomin. In bo tak tudi ostal, dokler Šoštanjčani ne bodo ponovno začeli čutiti svoj kraj.

dr. Tone Ravnikar

PRIREDITVE

Četrtek, 2. junij 2011, ob 19. uri

Šoštanj skozi oči domačih likovnikov
Kraj: Mestna galerija Šoštanj
Organizator: KS Šoštanj

Torek, 7. junij 2011, ob 18. uri

Ob 100-letnici mesta Šoštanj
Osnovna šola Šoštanj
Kraj: Avla OŠ Šoštanj
Organizator: OŠ Šoštanj

Petek, 10. junij 2011, ob 18. in 20. uri

Letni koncert MePZ Svoboda Šoštanj v počastitev 100. obletnice mesta Šoštanj
Kraj: Kulturni dom Šoštanj
Organizator: MePZ Svoboda Šoštanj

Četrtek, 9. junij 2011, ob 19. uri

Demografija z migracijam prebivalstva skozi stoletje; prof. Miran Aplinc
Kraj: Muzej usnjarstva na Slovenskem
Organizator: KS Šoštanj in ŠMZD

Torek, 14. junij 2011, ob 19. uri

Večer z dr. Jonatanom Vinklerjem. Tema: Josip in Mihael Vošnjak v času pomladi Slovenskega naroda
Kraj: Vila Mayer
Organizator: KS Šoštanj

Četrtek, 16. junij 2011, ob 19. uri

Otvoritev razstave Šoštanj – 100 let mestnih pravic
Kraj: Vila Mayer
Organizator: KS Šoštanj

Ponedeljek, 20. junij 2011, ob 17. uri

Vrtec Šoštanj se predstavi s projektom
Moje mesto

Kraj: Kulturni dom Šoštanj

Organizator: Vrtec Šoštanj

Torek, 21. junij 2011, ob 19. uri

Okrogla miza: Šoštanj danes – Šoštanj
jutri

Kraj: Kulturni dom Šoštanj

Organizator: Občina Šoštanj in KS
Šoštanj

Petek, 24. junij 2011, ob 8.30 uri

Čarovnik Grega za otroke Vrtca Šoštanj
Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditev bo
pod šotorom)

Organizator: Občina Šoštanj

Petek, 24. junij 2011, ob 10. uri

Nastop Aleye za učence OŠ Šoštanj
Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditev bo
pod šotorom)

Organizator: Občina Šoštanj

Petek, 24. junij 2011, ob 16. uri

Tabor na Pustem gradu

Kraj: Pusti grad Šoštanj

Organizator: KS Šoštanj in Društvo tabornikov rod Pusti grad Šoštanj

Petek, 24. junij 2011, ob 16. uri

Otvoritev spominskega obeležja veteranom vojne za Slovenijo 91 ob 20. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije

Kraj: Kajuhov park Šoštanj

Organizator: Občina Šoštanj, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Šoštanj in Združenje Sever za celjsko območje – odbor Velenje

Petek, 24. junij 2011, ob 18. uri

Promenadni koncert Pihalnega orkestra Zarja Šoštanj

Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditev bo pod šotorom)

Organizator: Pihalni orkester Zarja Šoštanj

Petek, 24. junij 2011, ob 17. uri

Prireditev ob dnevu državnosti. Za zabavo bo poskrbel ansambel Petra Finka

Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditev bo pod šotorom)

Organizator: TD Skorno

Sobota, 25. junij 2011, ob 11. uri

Športno srečanje generacij (rokomet, košarka, nogomet, kegljanje, šah in bridge)

Kraj: Šoštanj

Organizator: KS Šoštanj

Sobota, 25. junij 2011, ob 16. uri

Šoštanj rola

Ob 18. uri nastop skupine State of fiction

Kraj: Šoštanj

Organizator: MKC Šoštanj in KS Šoštanj

Sobota, 25. junij 2011, ob 18. uri

Svečana seja ob 100. obletnici mesta Šoštanj

Kraj: Kulturni dom Šoštanj

Organizator: Občina Šoštanj in KS Šoštanj

Sobota, 25. junij 2011, ob 20. uri

Koncert za mlade. Nastopile bodo skupine: Fešta band, Uroš Planinc group ter **SLON IN SADEŽ**

Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditve bo pod šotorom)

Organizator: MKC Šoštanj in KS Šoštanj

Nedelja, 26. junij 2011, ob 11.15 uri

Zahvalna maša – maša za domovino ob 100. obletnici mesta Šoštanj in dnevu državnosti

Kraj: pred spomenikom Marije na trgu bratov Mravljakov (v primeru slabega vremena bo slovesnost v mestni cerkvi)
Organizator: Občina Šoštanj, KS Šoštanj in Župnija Šoštanj

Nedelja, 26. junij 2011

Osrednja prireditev ob 100. obletnici mesta Šoštanj

ob 15. uri:

Svečani mimohod društev občine Šoštanj in ostalih gostov mimo tribune na Trgu bratov Mravljakov do prireditvenega prostora na Trgu svobode

od 16. ure dalje:

srečanje Šoštanjčanov in zabava z ansambli: Spomini, Tapravi faloti, Kvintet Hey, skupina Hooruk in

KINGSTON

Kraj: Trg svobode Šoštanj (prireditve bo pod šotorom)

Organizator: Občina Šoštanj in KS Šoštanj

Torek, 13. september 2011

Predstavitve druge, dopolnjene izdaje
knjige Pozdrav iz Šoštanja - mesto na
starih razglednicah

Kraj: Vila Mayer

Organizator: Občina Šoštanj

Četrtek, 15. september 2011, ob 19.

uri

Odprtje »Sobe družine Mayer« v
istoimenski vili

Kraj: Vila Mayer

Organizator: Občina Šoštanj

Ponedeljek, 26. september 2011

Simpozij - Usnjarstvo v gospodarstvu
trgov in mest na Slovenskem

Kraj: Muzej usnjarstva na
Slovenskem

Organizator: Muzej usnjarstva na
Slovenskem, Muzej Velenje in ŠMZD

**Torek, 27. september 2011, od 9. do
16. ure**

Dnevi evropske kulturne dediščine

Kraj: Vila Mayer

Organizator: Občina Šoštanj

Petek, 30. september 2011, ob 19. uri

Osrednja slovesnost ob občinskem prazniku s svečano sejo sveta
Občine Šoštanj
Kraj: Kulturni dom Šoštanj
Organizator: Občina Šoštanj in
Zavod za kulturo Šoštanj

Petek, 7. oktober 2011

Posaditev spominskega drevesa
v vrtu vile Mayer ob krajevnem prazniku
Kraj: Vrt vile Mayer
Organizator: Šolski center Velenje,
Rudarska šola – Okoljevarstveni
tehnik

Sobota, 8. oktober 2011

Ob prazniku KS Šoštanj – predstavitev monografije dr. Toneta Ravnikarja –
Zgodovina Šoštanja, 1. del
Kraj: Kulturni dom Šoštanj
Organizator: KS Šoštanj

Nedelja, 9. oktober 2011

Zaključek jubilejnih prireditev s pohodom
po Trški poti
Organizator: Planinsko društvo Šoštanj

100 LET MESTA ŠOŠTANJ

1911 - 2011